

Postoj dospívajících k vrstevníkům jiných etnik a ras

Hana Kozmínová

Bakalářská práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana KOZMÍNOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postoj dospívajících k vrstevníkům jiných etnik a ras**

Zásady pro vypracování:

TEORETICKÁ ČÁST:

Vymezení pojmů a teoretických východisek pro praktickou část práce

PRAKTICKÁ ČÁST:

Provedení kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu

Shrnutí výsledků výzkumu a stanovení odpovídajících závěrů

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ALLPORT, G. O povaze předsudků. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3

PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2

PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6

ŠÍŠKOVÁ, T. Výchova k toleranci a proti rasismu. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jakub Hladík

Ústav pedagogických věd

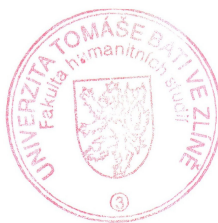
Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 23. ledna 2008

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá postojem dospívajících k vrstevníkům jiných etnik a ras. V teoretické části uvádím charakteristiku základních pojmů v oblasti multikulturní výchovy. Dále se zabývám vznikem a vývojem předsudků u dětí a mládeže a informuji o etnické skladbě obyvatelstva České republiky. V praktické části uvádím výsledky mého pedagogického výzkumu zaměřeného na etnické a rasové předsudky dospívajících v závislosti na prostředí, ve kterém vyrůstají.

Klíčová slova: multikulturní výchova, etnikum, rasa, dospívající, etnické a rasové předsudky.

ABSTRACT

The bachelor thesis discusses the attitude of adolescents to their peers of other ethnic and races. In the theoretical part I present the characteristic of the basic words in multicultural education. Further I discuss the rise and development of prejudice of children and young people and I inform about ethnic minority in the Czech Republic. The practical part includes the results of pedagogic research focused on ethnic and racial prejudice of adolescents depending on environment they live.

Keywords: multicultural education, ethnicity, adolescents, ethnical and racial prejudices

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi za odborné vedení a cenné podněty, které mi poskytl při přípravě této práce.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ	9
1.1 ETNIKUM, ETNICITA, ETNICKÉ VĚDOMÍ	9
1.2 NÁROD, NÁRODNOST, NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	10
1.3 RASY, RASISMUS	11
1.4 KULTURA, ENKULTURACE, AKULTURACE, ASIMILACE	13
1.5 POSTOJE, STEREOTYPY A PŘEDSUDEKY.....	14
2 VZNIK A VÝVOJ ETNICKÝCH A RASOVÝCH PŘEDSUDEKŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE	16
2.1 VNÍMÁNÍ ETNICKÉ ODLIŠNOSTI V ZÁVISLOSTI NA VĚKU JEDINCE	18
2.1.1 Mladší dítě.....	18
2.1.2 Období dospívání	18
2.2 VLIV MÉDIÍ NA UTVÁŘENÍ RASOVÝCH A ETNICKÝCH PŘEDSUDEKŮ	20
2.3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE.....	21
3 ETNICKÁ SKLADBA OBYVATEL ČR	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	27
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	27
4.2 VÝZKUMNÁ METODA.....	27
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	28
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	29
5.1 TRÍDĚNÍ PRVNÍHO STUPNĚ	29
5.2 TRÍDĚNÍ DRUHÉHO STUPNĚ	39
5.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	43
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM GRAFŮ	49
SEZNAM OBRÁZKŮ	50
SEZNAM TABULEK	51
SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Soužití s lidmi odlišné kultury je dnes mnohdy vnímáno jako velmi problematické. Postoj k lidem jiných etnik a ras, kteří žijí v České republice, je poznamenán nedůvěřivostí české veřejnosti. Často se zdá, jako by to byl jen problém dospělé části populace. Současná společenská situace má ale také vliv na děti a mládež. Česká republika prochází po roce 1989 obdobím velkých společenských změn. Tyto změny můžeme sledovat i ve školním prostředí. V dnešní době se na našich školách potkávají děti a mládež různých vyznání, životních stylů či barvy pleti.

Chceme-li děti a mládež vychovávat k toleranci, musíme ovlivňovat jejich postoje, umožnit jim rozvíjet chápání a přijímání různorodosti jako pozitivního jevu a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné. Pokud děti a mládež vyrůstají v prostředí, které šíří myšlenky rasismu a xenofobie, samy se stanou netolerantními lidmi s rasistickými sklony.

Dnešní člověk vstupuje ve svém profesním a soukromém životě do velkého množství vztahů, často s příslušníky jiných národů. Právě připravenost dětí a mládeže zvládat sociální vztahy různých úrovní neagresivní cestou představuje základ zdravého vývoje naší společnosti. Důležitá je výchova, při které se učíme toleranci. Právě rodiče a školy sehrávají důležitou roli při formování postojů dětí a mládeže.

V devadesátých letech jsem po ukončení školy hodně cestovala a přivydělávala si i hlídáním dětí. Starala jsem se o děti různých etnik a ras, setkávala se s jejich rodiči, kteří pocházeli z různých prostředí, vyznávali různá náboženství. Často jsem se zamýšlela nad otázkou multikulturní společnosti, jak ji vidí děti, jak moc řeší otázku rasismu a xenofobie. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zpracovat bakalářskou práci na dané téma, které považuji v dnešní době za velmi aktuální a diskutované.

V teoretické části se věnuji vysvětlení základních pojmů souvisejících s tématem mé bakalářské práce. Dále se zaměřuji na témata, které ovlivňují vznik a vývoj rasových a etnických předsudků. Je to zejména výchova v rodině, školní prostředí a vliv médií. V poslední kapitole teoretické části se věnuji etnické skladbě obyvatelstva v České republice.

V praktické části bakalářské práce zkoumám, jak působí prostředí, ve kterém dospívající žijí a vyrůstají na jejich postoje vůči vrstevníkům jiných etnik a ras.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ

Pro porozumění problematice postojů a předsudků k jiným etnickým skupinám a rasám, je třeba si vysvětlit základní pojmy spjaté s touto problematikou.

1.1 Etnikum, etnicita, etnické vědomí

Výraz „etnikum“ pochází z antické řečtiny, v níž slovo ethnos znamenalo „kmen, národ“. V současné vědě se s pojmem etnikum / etnická skupina a etnicita setkáváme především v etnologické, kulturněantropologické a sociologické literatuře. Velký sociologický slovník (1996, s. 275 – 277) definuje pojmy etnikum a etnicita takto:

Etnikum (etnická skupina) je společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu.

Etnicita je vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových, teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.

S pojmem etnikum jsou spojeny některé další pojmy, zejména etnické vědomí, které Průcha (2006, s. 30) charakterizuje takto:

Etnické vědomí je uvědomování si, prociťování sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených znaků etnicity nebo rodového původu. Je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky.

Podstatným objektivním znakem etnika je zpravidla jazyk. Příslušníci určitého etnika mluví jedním společným jazykem – např. Češi česky, Poláci polsky. Jazyk je rozlišovacím znakem etnik, ale nemusí tomu být vždy tak. Zejména u jazyků ve světě nejvíce rozšířených existují četné případy, že jeden jazyk užívají různá etnika. Zřejmé je to hlavně v případech španělštiny, kterou mluví tak rozličná etnika jako jsou Španělé v Evropě, Hispanoameričané v USA, Peruánci v Jižní Americe aj. Podobné je to i v případě angličtiny, která se stala světovým jazykem a je používána za úřední jazyk nejen ve Velké Británii, ale i ve spoustě jiných států světa. Na druhé straně jsou i etnika, kde se používají dva jazyky souběžně, tj. příslušníci tohoto etnika jsou zcela nebo zčásti bilingvní. Tak je tomu třeba u Belgičanů, kteří obvykle mluví vlámsky a francouzsky. (Průcha, 2004)

1.2 Národ, národnost, národnostní menšina

Pojmy „národ“ a „etnikum“ jsou často zaměňovány. Je to způsobeno hlavně sníženou možností striktního odlišování těchto dvou pojmů. V české a evropské tradici převládá pojetí, podle něhož se moderní národy vyvinuly z příslušných etnik, a tyto národy mají své vlastní státy. Podle Velkého sociologického slovníku (1996, sv. 1, s. 668 – 669) je národ vymezován takto:

Národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.

K této definici uvádím tři typy kritérií, jimiž jsou národy vymezovány:

- Kritérium kultury: Spisovný jazyk, společné náboženství nebo společná dějinná zkušenost
- Kritérium politické existence: Národy mají buď vlastní stát, nebo autonomní postavení v mnohonárodním či federativním státě.
- Psychologické kritérium: Subjekty určitého národa sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu.

Ve většině případů se všechny tři typy kritérií kombinují, tj. národy lze vymezovat zároveň kulturně, politicky a psychologicky, a jednotlivá kritéria se mohou projevovat silněji nebo slaběji, či mohou dokonce chybět. (Průcha, 2004)

S pojmem národ úzce souvisí jiné dva pojmy, a sice pojmy národnost a národnostní menšina. Pojmy „národ“ a „národnost“ mohou být chápány buď ve smyslu etnickém, nebo ve smyslu politickém, jež se uplatňuje v různých zemích, resp. jazycích.

Národnost jako příslušnost k určitému národu je v současném světě chápána ve dvojím smyslu pojmu „národ“: 1) Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. 2) Národ ve smyslu politickém je prostě soubor občanů určitého státu, tedy soubor osob se státní příslušností tohoto státu. (Průcha, 2006, s. 38)

Jsou-li problémy s vymezením pojmu národnost, pak ještě komplikovanější je pojem národnostní menšina. Oficiálně se v evropských zemích chápe tento pojem ve smyslu tzv. autochtonní (domácí, původní) národnosti a nezahrnuje skupiny nových imigrantů.

V ČR nenárodnostní menšina definována právní normou, a to zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, kde se praví v § 2, odst. 1:

Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. (Průcha, 2004, s. 59)

Problematikou národnostních (resp. etnických) menšin se zabývá etnolog Leoš Šatlava, který ve své knize (1994, s. 16 – 21) konstatuje, že výraz národnostní menšiny bývá užíván k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden „střešní termín“ všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou národů s vlastním státem. Lze rozlišit tři typy národnostních menšin:

- *Etnika, která nemá vlastní národní stát*, např. Baskové a Katalánci ve Španělsku, Rusíni na Ukrajině nebo Laponci v Norsku či Švédsku.
- *Etnika sídlící na území jiného státu, než je jejich vlastní národní stát*, např. maďarská menšina na Slovensku, švédská menšina ve Finsku.
- *Specifické případy na rozhraní etnických, náboženských či rasových skupin*. V České republice jsou to Židé a Romové.

1.3 Rasy, rasismus

Rasa je pojem používaný v biologii člověka a především ve fyzické antropologii. Historicky se vyvinul v souvislosti s rozvojem srovnávací anatomie, kdy věda objevovala a upřesňovala, že lidský rod není jednotný, nýbrž se odlišuje určitými anatomickými znaky, jako je barva kůže, vlasů a očí, tvar lebky a obličeje, výška a tělesné proporce. Definice rasy vycházející z fyzické (biologické) antropologie zní:

Rasy jsou velké skupiny lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořily se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích: euro-

poidní plemeno v Evropě na Blízkém východě, negroidní plemeno v Africe a mongoloidní plemeno v Asii. (Průcha, 2004, s. 62)

V současném počtu více než 6 miliard obyvatel Země je nejpočetněji zastoupena rasa euro-poidní (asi 45% lidstva), po ní rasa mongoloidní (asi 40% lidstva) a rasa negroidní (asi 11%). Zbývající populace (asi 4%) jsou smíšené rasové skupiny (mulati – míšenci bílého a černého plemene, mestici – míšenci bělocha a Indiána, aj.). (Průcha, 2004)

Pro pojem rasismus existují desítky různých vymezení, z nichž mnohé mají nevědecký obsah. Pokud budeme vycházet ze striktně vědeckého pojmu, můžeme pojem objasnit takto:

*Příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují se specifické vlastnosti své vlastní skupiny a odlišnosti v vlastnostech jiných rasových skupin. Toto historicky dlouhodobé vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních sociálně-psychologických stereotypů a postojů. Je to přirozený, a nikoli pouze negativní jev. **Rasismus** je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém) či násilí.* (Průcha, 2004, s. 64)

V současné době se v České republice setkáváme s tím, že se pojem „rasismus“ užívá nadbytečně a nepřesně. Různé stereotypy a předsudky, které Češi mají vůči některým etnickým skupinám (Romům, Vietnamcům aj.) jsou paušálně označovány za projevy rasismu či **rasové diskriminace**. To je však nesprávné, neboť rasová diskriminace se fakticky vyskytuje až tehdy, když dochází k nějakému jednání, činům poškozujícím příslušníky jiných etnických či rasových skupin např. ve sféře vzdělávání, uplatnění na trhu práce nebo v jiných sférách života společnosti

O rasismu se může mluvit jen tam, kde dochází k přímému ohrožování jedné rasové skupiny ze strany jiné rasové skupiny. Nelze však ztotožňovat rasismus s pocitem sociální distance nebo nízké oblíbenosti příslušníků jedné rasy u příslušníků jiné rasy – to by pak asi většina obyvatel planety musela být prohlášena za rasisty. (Průcha, 2006)

1.4 Kultura, enkulturace, akulturace, asimilace

Univerzální vymezení pojmu „kultura“ není vytvořeno, ale v zásadě lze rozlišit dvě různá pojetí kultury (Průcha, 2006):

- Podle širšího pojetí zahrnuje pojem kultura všechno, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výtvořiny lidské činnosti, jednak duchovní výtvořiny lidí.
- Podle užšího pojetí je pojem kultura vztahován spíše k projevům chování lidí - tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, způsoby komunikace a společenské rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.

Velký sociologický slovník uvádí následující definici (1996, s. 548 – 549):

***Kultura** je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixován sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vystupuje v podobě a) výtvořin lidské práce, b) sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorců), c) idejí (kognitivních systémů), d) institucí organizujících lidské chování.*

S ústředním pojmem kultura souvisejí také další procesy, označované termíny, enkulturace, akulturace, asimilace. (Průcha, 2004, s. 48 – 50)

*Pojem **enkulturace**, v interkulturní psychologii častěji používaný pojem kulturní transmise, označuje proces osvojování určité kultury jedincem od jeho narození až do dospělosti.*

***Akulturace** je sociální proces, v dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Akulturace zahrnuje jak přebírání jedněch prvků z jiné kultury, tak vylučování jiných nebo jejich přetváření.*

***Asimilace** je postupné včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky dominantní, přijímané kultury.*

1.5 Postoje, stereotypy a předsudky

Postoje, stereotypy a předsudky vyskytující se u dětí a mládeže, ale samozřejmě také u dospělých, odrážejí to, co si lidé myslí a prožívají. Ve vědeckém pojetí jsou postoje definovány takto:

Postoje jsou hodnotící vztahy zaujímané jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému, které zahrnují i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. (Průcha, 2006, s. 78)

Postoje jsou vytvářeny jednotlivcem od dětství na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředcích. Jsou determinovány kulturně, tj. mají specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách.

Postoje se většinou popisují pomocí tří dimenzí z nichž každá přispívá k celku:

- Kognitivní dimenze – týká názorů a myšlenek, které osoba má o předmětu postoje
- Emocionální dimenze – týká se toho, co osoba cítí k předmětu postoje, čili emocí či emocionálních reakcí.
- Behaviorální dimenze – týká se sklonů k chování či jednání ve vztahu předmětu postoje. (Hayesová, 1998, s. 96)

Předsudky a stereotypy odrážejí reálnou situaci v lidské společnosti, kde se příslušné jevy vyskytují ve velkém počtu. Stereotypy a předsudky mají stejnou psychologickou podstatu: Jsou to představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujmají k jiným skupinám nebo k sobě samým. Tyto názory a postoje jsou relativně stabilní, jsou přenášeny mezi generacemi a jsou obtížně změnitelné. (Průcha, 2004)

Stereotypy (etnické a národní) jsou představy jednotlivce jak o jeho vlastní etnické skupině, rasové skupině či národu, tak o jiných etnických a rasových skupinách, národech a národnostních menšinách. Základní charakteristikou stereotypů je, že jsou obvykle zaujaté (pozitivně či negativně), zjednodušující, vztažené z jednotlivých zkušeností na celou skupinu a setrvačné. (Průcha, 2006, s. 80)

Pojem stereotyp bývá v souvislosti s vnímáním příslušníků minorit skloňován ve všech pádech. Má podobu strnulých představ, které lidé obvykle přebírají z jiných zdrojů (např.

z médií) a nikoliv z vlastní zkušenosti. Je zjednodušenou reprezentací, čili zvýrazněním nějakého lidského projevu, rysu či postoje a zároveň opomíjením či zmenšováním jiného.

Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého. (Hayesová, 1998, s. 121)

Postoj k určitému etniku či rase zpravidla vznikne naráz a provede takové zobecnění, že zahrne všechny příslušníky třídy, ke které patří objekt spojený s prvotním podnětem. Před mnoha lety popsal tento princip filozof Spinoza:

„Pokud je člověk někým zasažen příjemně nebo bolestivě ... a pokud je příjemný anebo bolestivý pocit provázen představou, že jeho příčinou je řečený cizinec ... člověk bude cítit lásku či nenávisť nejen k tomuto jednomu cizinci, ale rovněž k celé třídě nebo celému národu, k němuž cizinec náleží“. (Allport, 2004, s. 335)

Toto potvrzuje i Nečas (1999) ve své knize věnované romskému etniku, kde se zabývá ustálenými předsudky k Romům. Značná část veřejnosti v nich spatřuje převážně individua, která se vyhýbají práci a zneužívají sociálních dávek, nejsou schopna běžného stylu bydlení a sousedského soužití, přistupují laxně ke vzdělání a zdraví, nedodržují zákony a obecně přijaté způsoby chování, mají blízko k nepoctivosti, podvodům a násilí. Takové stereotypy jsou povrchně zevšeobecňovány a paušalizovány z jednotlivců nebo skupin na všechny příslušníky romské menšiny.

2 VZNIK A VÝVOJ ETNICKÝCH A RASOVÝCH PŘEDSUDKŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

Pocit sounáležitosti k národu, k etniku je samozřejmou součástí existence každého člověka. Rodíme se do určitého národnostního prostředí a souvislostí, od malička se učíme životu prostřednictvím určitého jazyka, mateřské řeči, kultury rodiny a nejbližšího sociálního okolí. Tudy získáváme jedny z podstatných základů naší osobnosti, naší sociální a kulturní existence, hodnot, které později vyznáváme. Tudy k nám proudí naše etnicita. (Prudký, 2004)

Na světě neexistuje společnost, kde by se děti neučily, že patří k etnické skupině svých rodičů. Na základě příbuzenství se předpokládá, že dítě převezme předsudky svých rodičů, a také to, že se stane obětí jakéhokoli předsudku, namířeného proti rodičům. Právě proto to vypadá, jako by předsudek byl něco vrozeného, spojeného už s biologickým původem. Protože děti mají stejnou příslušnost jako jejich rodiče, musíme počítat s tím, že rodiče dětem předávají etnické postoje. Je to tak všeobecně rozšířené a automatické, že se zdá, jako by tu nějak působila dědičnost. Ve skutečnosti dochází k přenosu výchovou a výukou.

Hlavní roli v utváření etnických a rasových předsudků má rodina a typ sociokulturního prostředí, v němž děti žijí. To ale neznamená, že škola a stát, by měli upustit od praktikování a výuky principů demokratického života. Jejich společný vliv by mohl přinejmenším uvést do života další vzor, jímž by se mohlo dítě řídit. (Allport, 2004)

Pro vývoj předsudků u dětí a mládeže je rozhodující kultura prostředí z něhož člověk pochází – což znamená, že v průběhu enkulturace jednatelce přejímá kromě „pozitivních“ hodnot, norem, tradic atd. také případné „negativní“ obsahy dané kultury, včetně předsudků. (Průcha, 2004)

Jedním z výzkumů potvrzujících vliv prostředí na utváření rasových postojů je výzkum Gutmanové a Hicksona z roku 1996, který byl prováděn v Austrálii a týkal se vzniku, vývoje a ovlivňování rasových předsudků dětí. O tomto výzkumu se zmiňuje Průcha (2004). Sledovalo se, zda bělošské děti navštěvují školy, v nichž jsou také spolužáci domorodí

Australané, mají větší rasové předsudky, než děti bělošské, které s domorodými dětmi nepřicházejí do styku.

Výzkum byl prováděn ve dvou školách. Škola A se nacházela v oblasti s převážně homogenní euroasijskou populací. Žáci nebyli v kontaktu s domorodci ani s populací asijských imigrantů. Škola B byla umístěna ve venkovské oblasti, v níž probíhaly v minulosti rasové konflikty. Ve školní atmosféře se odrážely negativní předsudky veřejnosti vůči domorodcům. Tato škola se snažila vyvíjet různé aktivity na podporu pozitivního vztahu k domorodým Austrálcům a ke snížení rasových předsudků mezi žáky.

Výsledky tohoto výzkumu přinesly zejména tyto poznatky o rasových předsudcích australských dětí (Průcha, 2004, s. 111):

- *Rasové předsudky byly zjištěny již u dětí nejmladších věkových skupin, tj. 5 – 6 let a 7 – 9 let, a to ze strany euroaustralských dětí vůči oběma minoritním skupinám, především k domorodým Austrálcům, o něco méně k asijským Austrálcům.*
- *Ve starší věkové skupině, tj. 10 – 12 let, se rasové předsudky diferencují: Zatímco k populaci asijských Australanů jsou žáci tolerantnější, jejich negativní postoje k domorodým Austrálcům se naopak zhoršují. To odráží již strukturu předsudků dospělých Euroaustralanů, kde se tato diference projevuje rovněž. Na předsudky dětí působí i to, že v majoritní dospělé populaci jsou rozšířeny negativní postoje k domorodcům také prostřednictvím vtipů, literatury a jiných negativních obrazů působících na děti.*
- *Pokud jde o vlivy školního prostředí na rasové předsudky dětí, výrazně se projeví rozdíl mezi školou A a školou B. Přes velký počet edukačních programů realizovaných ve škole B, které měly vytvářet pozitivní interakci mezi žáky různých etnik, euroaustralští žáci této školy projevovali silnější negativní postoje vůči domorodým Austrálcům než žáci školy A.*

Tento výzkum potvrdil, jak širší sociokulturní kontext působí významně na vývoj rasových předsudků dětí. Vliv prostředí a osobní zkušenost ovlivňovaly děti školy B více než programy multikulturní výchovy.

2.1 Vnímání etnické odlišnosti v závislosti na věku jedince

2.1.1 Mladší dítě

Dítě má ty nejlepší důvody převzít hotové etnické postoje od svých rodičů. Na prvním místě tedy stojí vliv domova. V prvních letech učení hraje nejdůležitější roli identifikace. To znamená, že dítě se snaží napodobovat své rodiče. Synek, který pevně lne ke svému otci, ho napodobuje od rána do večera. A k napodobování nevybízejí jen vnější projevy, ale také vyjádřené myšlenky – včetně nepřátelství a odmítavosti.

Prvních šest let života je důležitých pro rozvoj společenských postojů. Dítě, které přejímá předsudky, přebírá postoje a stereotypy od své rodiny a od svého kulturního prostředí. Rozvoj vlastních předsudků nastává tehdy, kdy se představy a postoje nepřenášejí na dítě přímo, ale vytváří spíš ovzduší, ve kterém nastává rozvoj vlastních předsudků.

Některé děti si již ve věku 3 – 4 let si uvědomují odlišné postoje, které jsou spojeny s rozdíly mezi bělochy a černochoy. Prvním náznakem rasového uvědomění je v mnoha případech okamžik, kdy dítě čistě smyslově zaznamená, že někdo má kůži bílou a někdo barevnou. Pokud toto zjištění není provázeno záchvěvem strachu z neznámého, můžeme říci, že rasová odlišnost zpočátku budí zvědavost a zájem – nic víc.

Někdy kolem osmi let jsou řeči dětí často plné předsudků. Znají kategorie a naučily se zavrhovat. Jde však o zavrhování především verbální. Děti sice proklínají určité národnosti, ale chovají se k nim poměrně demokraticky. Mohou o nich mluvit špatně, ale zároveň si s nimi hrají. „Totální zavrhování“ je hlavně záležitostí slov. (Allport, 2004)

2.1.2 Období dospívání

Když začne působit školní výchova, dítě se dozvídá o nové verbální normě: musí mluvit demokraticky. Musí tvrdit, že považuje všechny rasy za sobě rovné. U dětí ve věku kolem dvanácti let se tudíž můžeme setkat s verbální akceptací, ale zavrhováním, pokud jde o chování. V tomto věku předsudky definitivně ovlivnily chování, ale začínají působit verbální, demokratické normy.

Mladší děti mohou mluvit nedemokraticky a chovat se demokraticky, zatímco děti v pubertě mohou mluvit (alespoň ve škole) demokraticky, ale jejich vystupování je plné skutečných předsudků.

Až do doby dospívání není dítě schopné zacházet s etnickými kategoriemi kulturou schváleným způsobem a teprve pak lze také o jeho předsudcích říci, že mají zralou podobu. Do příchodu puberty má dítě předsudky většinou z druhé ruky. Naučilo se papouškovat názory svých rodičů nebo být zrcadlem etnocentrismu kulturního prostředí, které ho obklopuje.

Když se blíží palčivé období dospívání, dítě postupně zjišťuje, že musí mít vlastní předsudky, které odpovídají jeho egu. Aby se stalo dospělým člověkem se statutem a výsadami, dává svým postojům zralou formu – přiměřenou svému egu. (Allport, 2004)

V době dospívání se rychle rozvíjí rozumová složka osobnosti, především schopnost abstrakce. Dítě dovede myslet v obecných pojmech a kategoriích, své poznatky dovede zobecnit a své myšlenky dovede vyjadřovat prakticky už tak dobře jako dospělý. Tato nově dozrálá schopnost se promítá do vztahů k okolnímu světu, k lidem v rodině i v širším společenství a k sobě samému. Např. dospívající rozumí dobře pojmu příčiny a následku. Schopnost zobecnění mu umožňuje přenést poznatky ze světa fyzikálních zákonů do světa lidí a ptát se na souvislosti lidského jednání a jeho pohnutek. Ptá se, proč lidé jednají tak, a ne jinak. Co je k tomu vede? Jak se shodují jejich činy a jejich řeči? Co je v chování lidí blízkých i vzdálenějších pouhá fasáda – a co je za ní? Dovede tedy soudit, hodnotit, kriticky uvažovat. Období dospívání je i obdobím krize autority. Nejedná se o ztrátu autority, ale o její kritiku a prověrku. Mít autoritu neznamená uvést někoho v podřízenost, ale přitahovat ho silou své osobnosti, poskytnout mu vedení a pomoc tam, kde je třeba. Dospívající jsou ochotní přijímat naše zkušenosti a názory. Ovšem když jim je nevnučujeme, nedáváme se sami za příklad. Nesmíme jim kázat a moralizovat. Neměli bychom také zapomínat ptát se na jejich názor, klidně je vyslechnout, diskutovat s nimi, neurážet se a neurážet ani je.

Rodičovskou autoritu dále podkopává, když se snaží být autoritou tam, kde už přirozenou autoritou nejsou oni, ale přátelé, kamarádi, vrstevníci. Souhlas nebo odsudek skupiny má teď pro dítě větší význam než kdykoliv dříve. Přitom však platí, že tam, kde stojí autorita rodičů na pevných základech, nepřeroste autorita skupiny obvykle tyto povrchní znaky ge-

nerační příslušnosti – podstatné postoje a hodnoty přejímá dítě od své rodiny. Avšak tam, kde se rodičovské autority nedostává, vzrůstá autorita vrstevnické skupiny. Dítě pak hledá více opory u svých kamarádů a je více vázáno na mínění jejich než na mínění rodiny. (Šišková, 1998)

2.2 Vliv médií na utváření rasových a etnických předsudků

Veřejnost v naší zemi je silně ovlivňována působením médií, které je, pokud jde o vytváření pravdivého obrazu situace vaší země v oblasti migrace a imigrace cizinců, považováno za velmi problematické. Medializují se většinou ty případy, kdy se cizinci dopouštějí trestné činnosti nebo pobývají na našem území nelegálně. Dochází tak k negativnímu zobecňování, které přispívá k formování záporných postojů veřejnosti k cizincům. Uprchlíci, cizinci a migranti obecně jsou ve sdělovacích prostředcích prezentováni zpravidla jako „problémové osoby“, což v divácích, posluchačích a čtenářích posiluje názory, které si vytvořili již předtím. (Buryánek a kol., 2002)

Toto tvrzení podporují výsledky výzkumu uveřejněného ve sborníku textů s názvem Nečitelní cizinci – Jak se (ne) píše o cizincích v českém tisku (Klváčová – Bitrich, 2003). Předmětem analýzy byly novinové články vydané v období mezi 1. 9. 2001 – 31. 8. 2002 ve vybraných českých denících, jejich přílohách a týdenících. Autoři se zde věnují nejen cizincům a menšinám žijícím v ČR (zvláště Vietnamcům, Ukrajincům a Rumunům), ale také jazykovým prostředkům, které jsou užívány při tvorbě mediálního obsahu a jejich možným účinkům. Jedním ze závěrů analýzy byl poznatek, že o cizincích se v tisku čtenář nejčastěji dozvídá v souvislosti s kriminálními jevy. Tato skutečnost zajisté odráží snahu médií uspokojit poptávku publika po informacích tohoto typu. Asi největším prohřeškem je, když se o cizincích píše, ale oni sami nemají možnost se k tomu vyjádřit. Často se píše o tom, jaké problémy má česká společnost s cizinci, nikoli o tom, jaké problémy mají cizinci v české společnosti.

Nečas (1999) se ve knize o rómském etniku zmiňuje o postrádání potřebné míry vyrovnanosti a objektivity médií. V médiích převládají zprávy z černé kroniky, je pravidelně zdůrazněn nebo naznačen rómský původ. Málo zájmu je naproti tomu věnováno sociálním problémům rómské menšiny a naprosté minimum pozornosti rasovému násilí páchaného na

Romech. Média tak neprezentují romskou otázku jako obzvlášť aktuální a výsledný obraz Romů je v jejich podání spíše negativní.

Novináři mohou ve svých článcích o kriminalitě pracovat s informacemi pečlivěji. Mohou být opatrnější v používání etnické či státní příslušnosti a snažit se potlačovat spojení mezi kriminalitou a cizinctvím. Mohou dále usilovat o prosazování lepších kontextů, v nichž se cizinci v novinách objevují a psát o tématech, jako jsou příběhy konkrétních cizinců a jejich dětí, zvyky, svátky, kulturní aktivity nebo třeba činnost jednotlivých krajanských spolků. Kromě toho by ale novináři měli samozřejmě hledat nová témata, jejichž prostřednictvím mohou život cizinců u nás čtenáři přiblížit. (Klváčová – Bitrich, 2003)

Média jsou podstatným zdrojem informací každého jedince, prezentovaná skutečnost je obecně považována za důvěryhodnou. Posilování černobílých představ ze strany novinářů pouze směřuje k dalšímu vyostřování napětí.

2.3 Multikulturní výchova ve škole

Nemalým úkolem stojícím dnes před učiteli je problém integrace spočívající dnes ve spolupráci s dětmi a rodinami různých etnik a ras. Soudobé vzdělávací systémy ve většině zemí jsou nuceny se vyrovnávat se právě s problémy, jež vznikají při školní edukaci těchto dětí a mládeže. Pedagogické řešení těchto problémů se dnes zaměřuje na uplatňování multikulturní výchovy. Multikulturní výchova je podle Pedagogického slovníku (Průcha – Walterová – Mareš, 2003, s. 129) jednak interdisciplinární oblast teorie a výzkumu, jednak soubor praktických aktivit. Usiluje o to vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní, eliminovat nebo oslabovat etnické či rasové předsudky. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, kultur, ras.

Multikulturní centrum Praha uvádí ve své příručce *My a ti druzí* (Němečková, 2003) následující definice multikulturní výchovy:

- příprava na sociální, politické a ekonomické reality, které žáci prožívají v interkulturním prostředí,
- výchova a vzdělávání, které směřuje k chápání a respektování jiných kultur,

- proces, v němž si jednotlivci utvářejí představu o rozdílech a shodách svého vlastního kulturního systému a systémů jiných, učí se regulovat své chování k příslušníkům jiných kultur,
- přístup zabezpečující příslušníkům etnických, rasových, náboženských a jiných minorit takové učební prostředí a vzdělávací obsahy, které jsou přizpůsobeny jejich specifickým jazykových, psychosociálním a kulturním potřebám.

Pro realizaci multikulturní výchovy je důležité, aby probíraná témata nebyla odtržená od reality, ale naopak s každodenní realitou úzce souvisela. Obsah multikulturní výchovy by měl odrážet situaci, ve které všichni žáci a učitelé (potažmo škola) žijí. V praxi to znamená, že když se škola nachází v lokalitě, ve které žije romská menšina a romské děti navštěvují tuto školu, obsah multikulturní výchovy bude více zaměřen na problematiku soužití většinové společnosti s romskou minoritou. V dějepise by se tak žáci měli dozvídat o historii Romů apod. Jde o to aby škola dokázala reagovat na širší kontext, ve kterém existuje. (Hladík, 2006)

Důležitým východiskem multikulturní výchovy je podle Němečkové (2003) vytváření vstřícného a bezpečného prostředí pro přijímání odlišností vyplývajících z rozdílné etnické či náboženské příslušnosti a uplatňování kritického myšlení. Na tomto základě si pak mohou děti a mládež vytvářet vlastní postoje a názory na společnost i role jednotlivců v ní.

Jednotlivé kroky tohoto procesu lze rozdělit do tří fází:

- uvědomění si odlišností,
- respektování odlišností,
- přijetí odlišností jako pozitivního jevu.

Odlišnost obohacuje naše myšlení. Dává nám možnost uvědomit si skutečnost z různých úhlů pohledu, a tím rozšiřuje vnímání všeho, co se okolo nás odehrává. Proces, který vede k takovému vnímání odlišností je někdy označován jako vzdělávání bez předsudků. Pokud se ve škole podaří vytvořit bezpečné prostředí pro přijímání odlišností, porozumění odlišnostem v multikulturním prostředí a zapojení dětí a mládeže z minoritních skupin plnohodnotně do života školy, přináší takové propojení velké obohacení všem účastníkům vzdělávacího procesu.

Jak uvádí Šišková (1998) ve sborníku *Výchova k toleranci a proti rasismu* studenti by se měli více dovídat o kultuře, tradicích a historii jiných etnik žijících na našem území. Toto poznání přispěje k odhalení neznámého a pomůže vysvětlit některé jiné projevy chování a jednání; to

ve svém důsledku pomůže snížit předsudky a stereotypy, které v naší společnosti vznikají. Na rozdíl dospělých, děti a mládež velmi otevřeně a vstřícně přijímají nové hodnoty, názory, nemají zábrany vidět svět kolem sebe z různých úhlů a pohledů. Mladí lidé jsou mnohem tolerantnější k přijímání odlišností, které s sebou jiné kultury přinášejí. Proto je velmi důležité předávat mladým nové informace, poznatky, zkušenosti a dovednosti. Je však velmi důležité, jakým způsobem jsou jim předávány. Všichni, kdo mají co dělat s výchovou (ať už rodiče, vychovatelé, učitelé a ostatní) se musí oprostít od některých předsudků a stereotypů spojených s postoji k cizincům. Je k tomu potřeba hodně trpělivosti, odvahy jednat a myslet jinak, než jsme byli zvyklí. Celý svět se za poslední desetiletí tolik zmenšil propojením médií a cestováním, že již není vyhnutí před změnou pohledu na naše sousedy, národy a jejich kultury.

3 ETNICKÁ SKLADBA OBYVATEL ČR

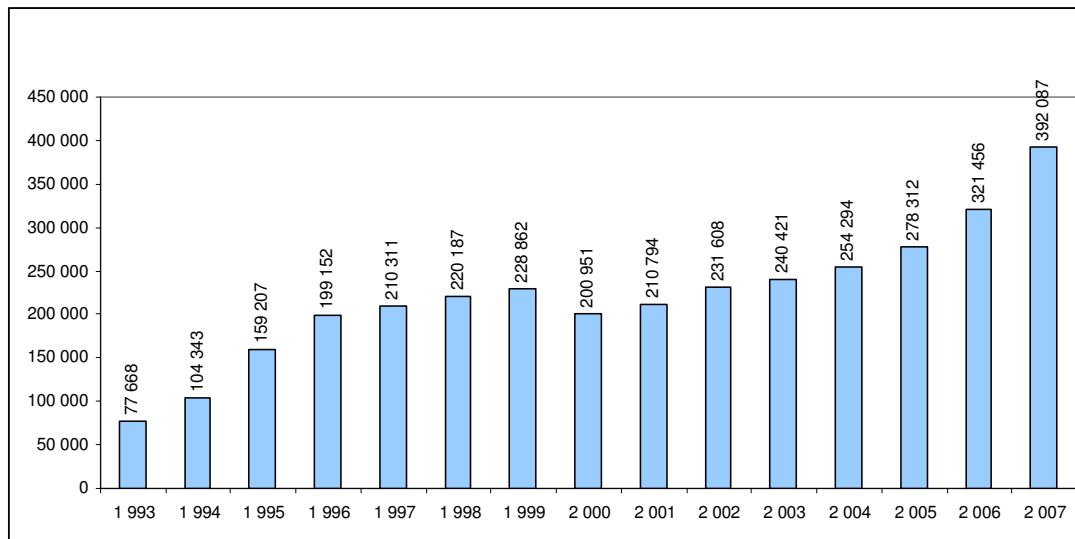
Etnika a národnostní menšiny na území ČR tvoří lidé, kteří jsou většinové české společnosti velmi podobní např. barvou kůže, jazykem a historií, tak i lidé, kteří mají jinou tradici, jinou kulturu a dokonce i jiný antropologický zevnějšek. Mezi ně patří např. početná skupina Romů, ale i přicházející Arabové, Afričané a Asiaté. Tento počet se však bude pravděpodobně zvyšovat nejen rychlým demografickým přírůstkem určitých menšin, ale i faktem, že naše země je součástí otevřené Evropy, kam přichází a bude přicházet množství lidí z krajín dalekých i blízkých. (Šišková, 1998)

V roce 2001 bylo u nás provedeno zatím poslední sčítání lidu. Následující přehled ukazuje procentuelní vyjádření etnických skupin pobývajících na území České republiky:

- česká	90,1
- moravská	3,6
- slezská	0,1
- slovenská	1,8
- polská	0,5
- německá	0,4
- romská	0,1
- jiné	3,4 (např. řecká, maďarská, bulharská, ruská aj.)

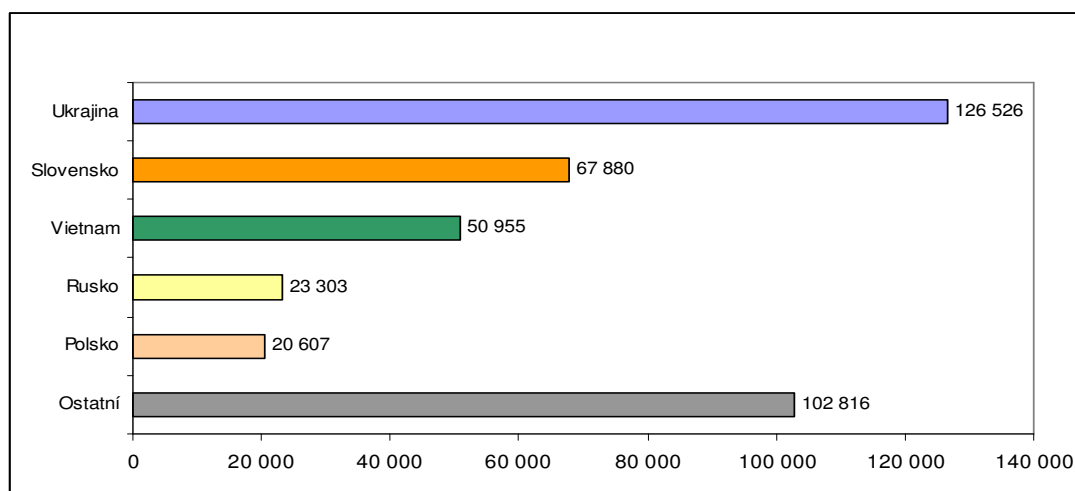
(Průcha, 2006)

Tato procenta se týkají „domácích“ národností, avšak etnickou skladbu populace ČR dotvářejí ještě cizinci, tj. osoby, které nemají české státní občanství, ale žijí u nás (trvale nebo s legálním statutem). Podle Českého statistického úřadu žilo k 31. 7. 2007 v ČR 392 087 cizinců. Jejich vzrůstající počet ukazuje obrázek č. 1.

Obr. 1. Vývoj počtu trvale nebo dlouhodobě usazených cizinců

Složení cizinců z hlediska státního občanství se již od roku 1996 na prvních pěti místech nemění. V jednotlivých letech se pouze střídají na prvních dvou pozicích Slovensko a Ukrajina. Jak je patrné z následujícího obrázku č. 2 podle Českého statistického úřadu k 31. 12. 2007 byli v ČR nejsilněji zastoupeni občané Ukrajiny (126 526 osob) a Slovenska (67 880 osob). Dále následovala státní občanství: Vietnam (50 955 osob), Rusko (23 303 osob) a Polsko (20 607 osob).

Obr. 2. 5 nejčetnějších státních občanství cizinců v ČR

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky. (Gavora, 2000, s. 11)

4.1 Výzkumný problém

Svůj výzkum jsem zahájila stanovením výzkumného problému. Za hlavní cíl výzkumu jsem si položila otázku:

Je utváření rasových předsudků dospívajících vůči vrstevníkům jiných etnik a ras ovlivněno prostředím, v němž žijí?

Výzkumný problém jsem rozvedla do dalších dílčích otázek, jejichž zodpovězení by společně z hlavním výzkumným problémem mělo být cílem výzkumu.

Výzkumné otázky:

- Jak často a v jaké míře se setkávají dospívající se svými vrstevníky jiných etnik a ras?
- Je postoj dospívajících ovlivněn negativní zkušeností s vrstevníkem jiného etnika či rasy?
- Existují rozdíly v postojích chlapců a dívek?
- Jak podle dospívajících působí média na začlenění příslušníků jiných etnik a ras do společnosti?

4.2 Výzkumná metoda

Pro svůj výzkum jsem použila metodu dotazníkového šetření, s jejíž pomocí můžeme hromadně a poměrně rychle zjišťovat informace. Zpracovala jsem anonymní dotazník s uzavřeným a polootevřeným typem otázek. Dotazník je složen ze 17 otázek. Snažila jsem se o jednoduché, srozumitelné otázky, které měly vést ke snadnému pochopení a nenáročnosti na čas respondentů. Dotazník je součástí přílohy.

Úvodní část dotazníku slouží ke zjištění věku, pohlaví a druhu školy, kterou respondenti navštěvují. Otázky 1 – 5 mají pomoci zjistit četnost a nejčastější místo styku s jinými vrstevníky. Šestá až osmá otázka informuje o zkušenostech mládeže s jejich vrstevníky jiných

etnik a ras. Důležité otázky jsou pod čísly 9 – 14, které jsou zaměřeny na postoje respondentů k vrstevníkům jiných etnik a ras. Poslední skupina otázek pod čísly 15 – 17 zkoumá, jak podle respondentů média ovlivňují život jiných etnik a ras u nás.

Odpovědi na otázky byly vyhodnoceny pomocí grafů a tabulek, které zajišťují srozumitelné podání výsledků či dat. Završením výzkumu je vyhodnocení výsledků výzkumu vzhledem ke stanoveným cílům.

4.3 Výzkumný vzorek

Pro svůj výzkum jsem zvolila výběr žáků a studentů ve věku 14 – 18 let. Výzkum byl prováděn v březnu 2008 na Základní škole Komenského ve Zlíně, Střední průmyslové škole v Otrokovicích a na Gymnáziu ve Zlíně. Třídy byly vybrány zcela náhodně. Výzkumu se zúčastnilo 90 respondentů. Z každé školy bylo zastoupení v počtu 30 respondentů.

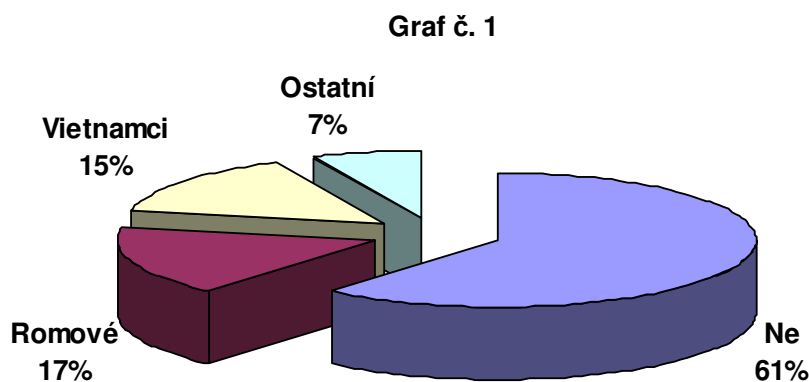
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Nyní uvádím podrobný přehled vyhodnocení mého výzkumu. Získané informace jsem vyhodnotila na základě prvního a druhého stupně. Nejprve jsem v prvním stupni třídění vyhodnotila odpovědi všech respondentů na jednotlivé otázky. Ve druhém stupni třídění jsem porovnávala nejdůležitější položky, které mají sloužit ke zodpovězení výzkumného problému a výzkumných otázek. Výzkumu se zúčastnilo 90 žáků a studentů, 36 chlapců a 54 dívek.

5.1 Třídění prvního stupně

V prvním stupni třídění jsou vyhodnoceny odpovědi na jednotlivé otázky dotazníku jako jeden celek.

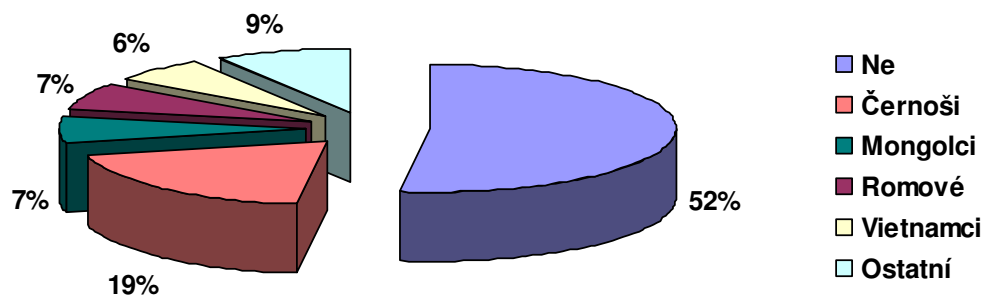
Otázka č. 1: **Bydlí v tvém okolí rodina nebo osoby jiného etnika či rasy?**

39 % respondentů odpovědělo na otázku kladně, tedy že v jejich okolí bydlí rodina nebo osoby jiného etnika či rasy. Nejčastěji se mezi těmito etniky objevují Romové (17 %) a Vietnamci (15 %). Jiná etnika tvoří 7 %.

Otázka č. 2: **Máš kamaráda (kamarádku) jiného etnika či rasy?**

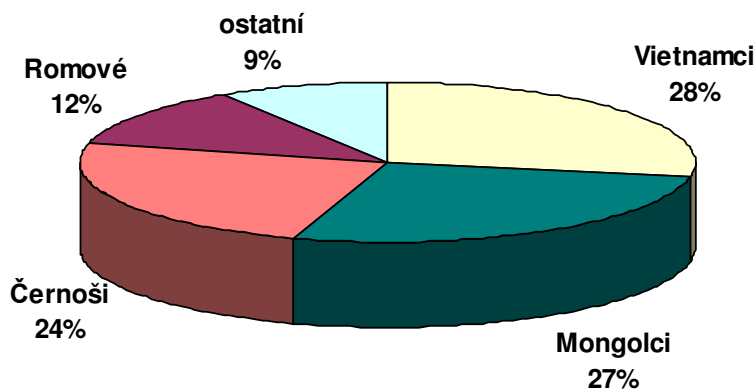
Graf č. 2

Ukázalo se, že 52 % dotazovaných nemá kamaráda jiného etnika či rasy. Respondenti, kteří mají kamarády jiného etnika či rasy, tvoří 48 %. Tito nejčastěji uvádí černochoy (19 %), Mongolce (7 %), Romy (7 %) a Vietnamce (6 %). Ostatní rasy a etnika tvoří (9 %).

Otázka č. 3: **Navštěvují tuto školu studenti jiné rasy nebo etnika?**

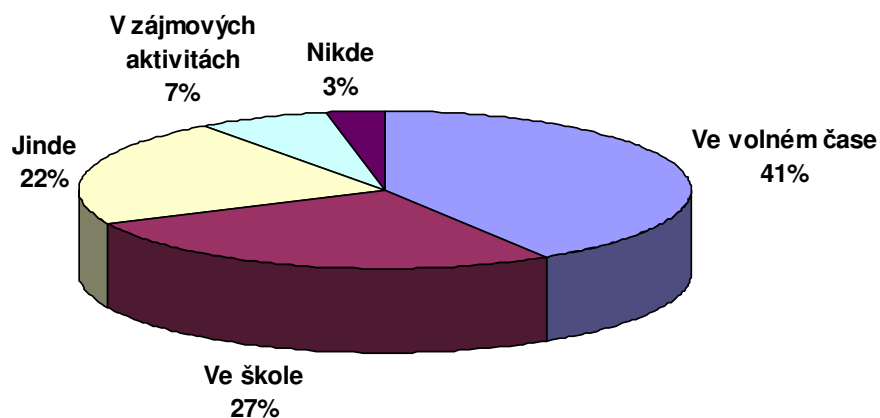
Graf č. 3

Všichni žáci a studenti odpověděli „ano“, což znamená, že v každé škole mají zastoupení i jiná etnika či rasy. Nejčastějšími etniky a rasami jsou Vietnamci (28 %), Mongolci (27 %), černoši (24 %) a Romové (12 %). Jiné rasy a etnika tvoří 9 %.

Otázka č. 4: **Kde se nejvíce setkáváš s vrstevníky jiných etnik a ras?**

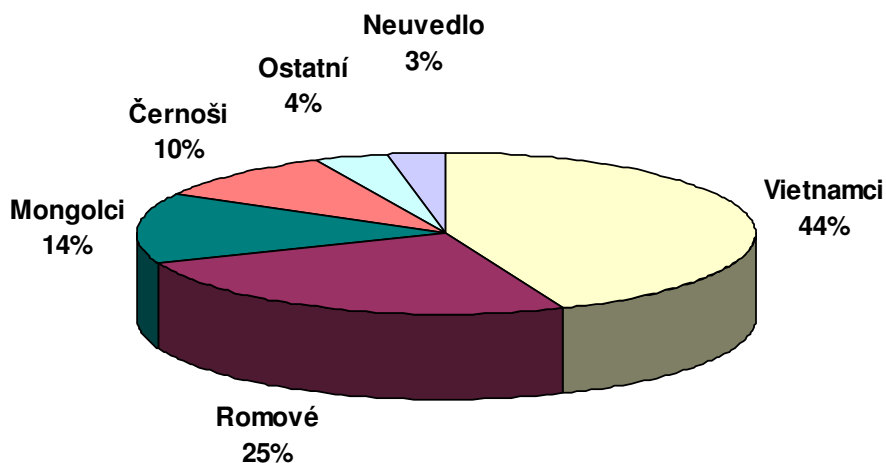
Graf č. 4

Z grafu č. 4 vyplývá, že nejvíce dotazovaných (41 %) se se svými vrstevníky jiných etnik a ras nejvíce setkává ve volném čase (např. na diskotéce, v kině, apod.). Na druhém místě se nachází škola (27 %) a 22 % respondentů uvedlo kolonku „jinde“, kde nejvíce převažují místa jako ulice, tržiště, restaurace. 7 % dotázaných pak udalo, že setkává své vrstevníky nejvíce v zájmových aktivitách a 3 % je nepotkává nikde.

Otázka č. 5: **Se kterými příslušníky jiných etnik a ras se setkáváš nejčastěji?**

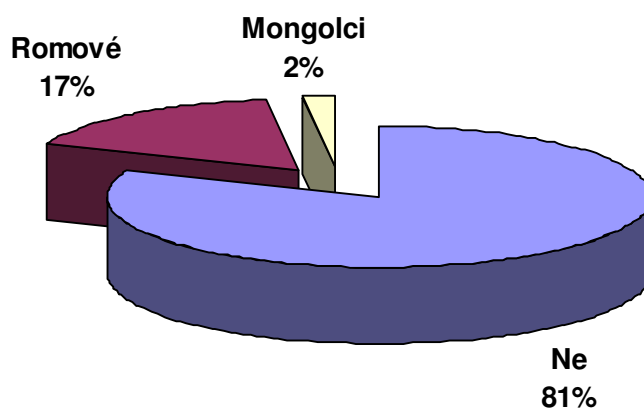
Graf č. 5

Z odpovědí je zřejmé, že nejvíce se respondenti ve svém okolí setkávají s Vietnamci (44 %). Poté jsou uváděni Romové (25 %), Mongolci (14 %) a černoši (10 %). 3 % respondentů na otázku neodpověděla.

Otázka č. 6: **Měl(a) jsi někdy konflikt s vrstevníkem jiného etnika nebo rasy?**

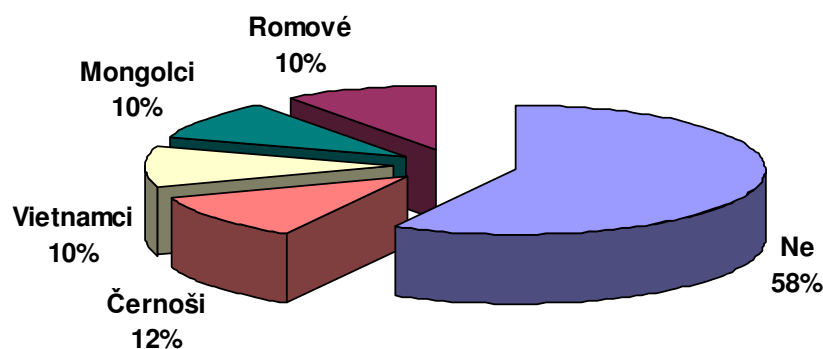
Graf č. 6

Většina respondentů (81 %) nikdy neměla konflikt s vrstevníkem jiného etnika či rasy. 19 % dotazovaných konflikt mělo a nejčastěji je uváděno jako nejvíce konfliktní romské (17 %) a v malé míře i mongolské etnikum (2 %).

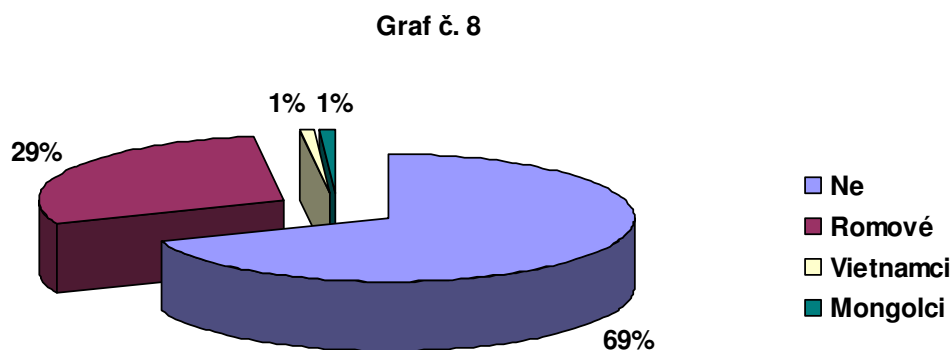
Otázka č. 7: **Máš nějakou pozitivní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?**

Graf č. 7

Necelá polovina respondentů (42 %) uvedla, že má pozitivní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy. Z výčtu pozitivně hodnocených ras a etnik převládají černoši (12 %), Vietnamci (10 %), Mongolci (10 %) a též Romové (10 %), což je v návaznosti na otázku č. 8 překvapivé a příznivé zjištění.

Otázka č. 8: **Máš nějakou negativní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?**

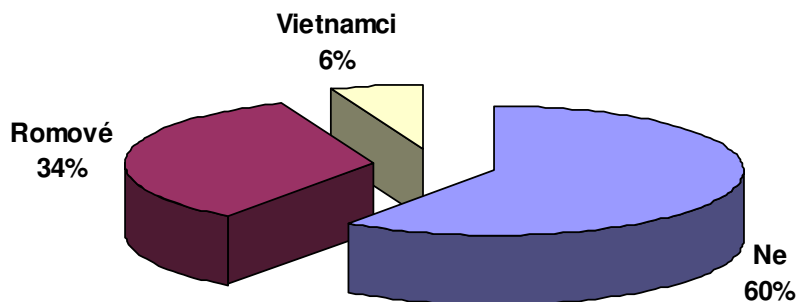

V další otázce, která se naopak ptá po negativních zkušenostech s příslušníky jiných etnik a ras se 31 % dotazovaných vyjádřilo, že nějakou negativní zkušenost má. Z této části naprostá většina jmenovala Romy (29 %), ostatní zanedbatelná procenta tvoří Vietnamci (1 %) a Mongolci (1 %). Z těchto odpovědí je patrné, jak negativní zkušenost ovlivňuje odpovědi v otázce č. 9.

Následující otázky byly zaměřeny na zjištění přijatelnosti či nepřijatelnosti jiných etnických skupin a ras respondenty.

Otázka č. 9: **Vadilo by ti, kdyby v sousedství bydlely osoby jiných etnik a ras?**

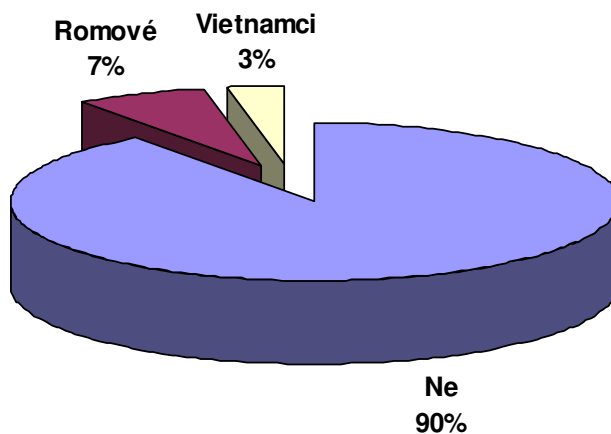
Graf č. 9

Více než polovině dotázaných (60 %) představa sousedství jiných etnik a ras nevadí. 40 % respondentů si myslí, že by jim sousedství vadilo. Jako nejčastější etnika, která by za sousedy nechtěla, uvádí Romy (34 %) a Vietnamce (6 %).

Otázka č. 10: **Vadilo by ti, kdyby ve vaší škole vyučovalo více učitelů jiného etnika či rasy?**

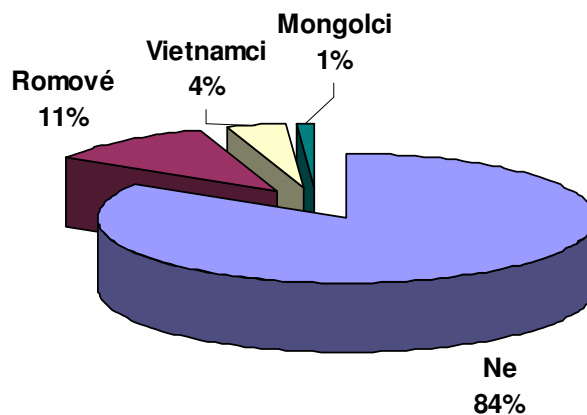
Graf č. 10

U této odpovědi jasně převažuje odpověď „ne“, což znamená, že 90ti % respondentů by učitel jiného etnika či rasy ve škole nevadil. 10 % uvedlo odpověď „ano“ a nejvíce by jim vadil učitel etnika romského (7 %) a vietnamského (3 %).

Otázka č. 11: Vadilo by ti, kdyby školu navštěvovalo více studentů jiných etnik a ras?

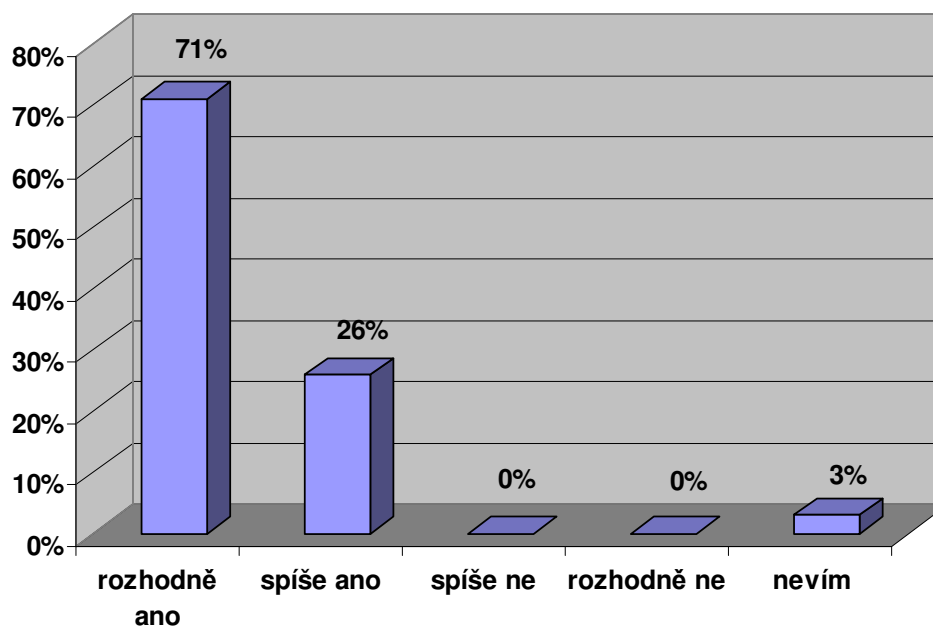
Graf č. 11

16 % dotazovaných uvedlo, že by jim vadilo, kdyby školu navštěvovalo více studentů jiných etnik a ras. Nejčastěji uváděli etnikum rómské (11 %), dále vietnamské (4 %) a v jen nepatrné míře etnikum mongolské (1 %).

Otázka č. 12: Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat vzdělání jako všichni ostatní?

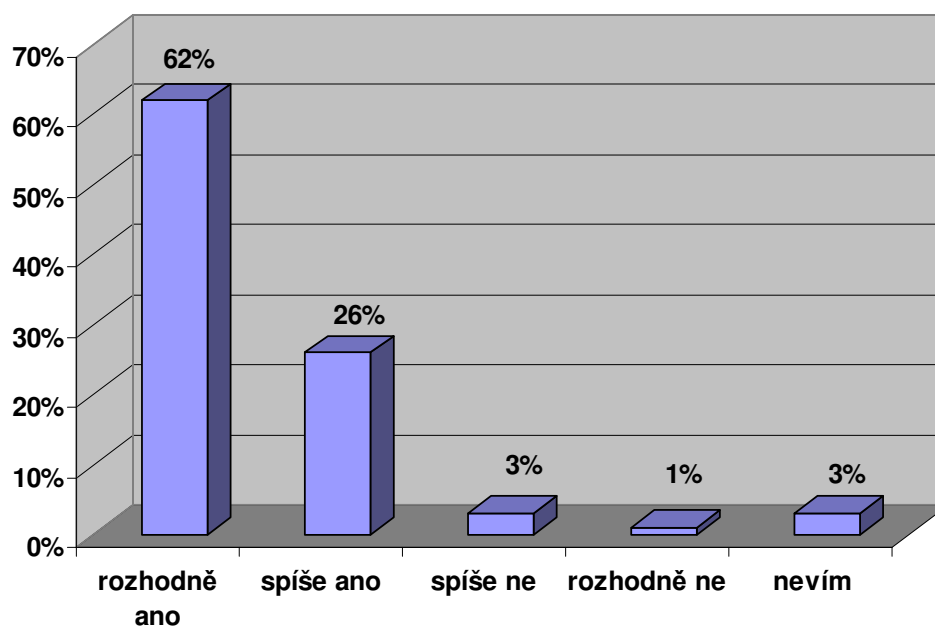
Graf č. 12

Z uvedeného grafu jasně převažuje názor, že by se cizincům mělo dostávat stejné možnosti vzdělání jako všem ostatním. 71 % dotázaných uvedlo možnost „rozhodně ano“ a dalších 26 % „spíše ano“. Negativně se nevyjádřil nikdo a jen 3 % respondentů na otázku odpovědělo „nevím“.

Otázka č. 13: **Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat zaměstnání jako všichni ostatní?**

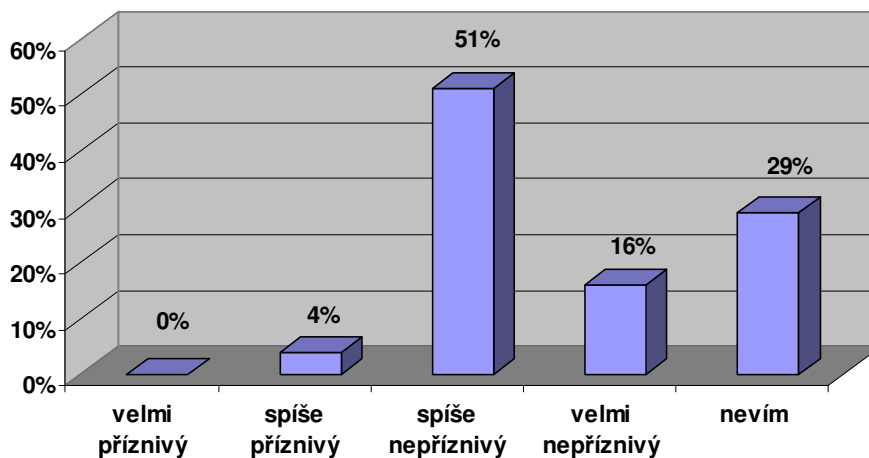
Graf č. 13

Zde jsem očekávala podobné odpovědi jako u předchozí otázky. Mírné procento respondentů však tentokrát odpovědělo negativně (4 %) nebo nevědělo, jak na otázku odpovědět (3 %). 62 % dotazovaných reagovalo na odpověď „rozhodně ano“ a 26 % na odpověď „spíše ano“. Na rozdíl od minulé otázky, kde podpora vzdělání byla vysoká, podpora u rovnosti pro pracovní příležitosti mírně klesá.

Otázka č. 14: Rostoucí počet osob jiných etnik a ras v ČR

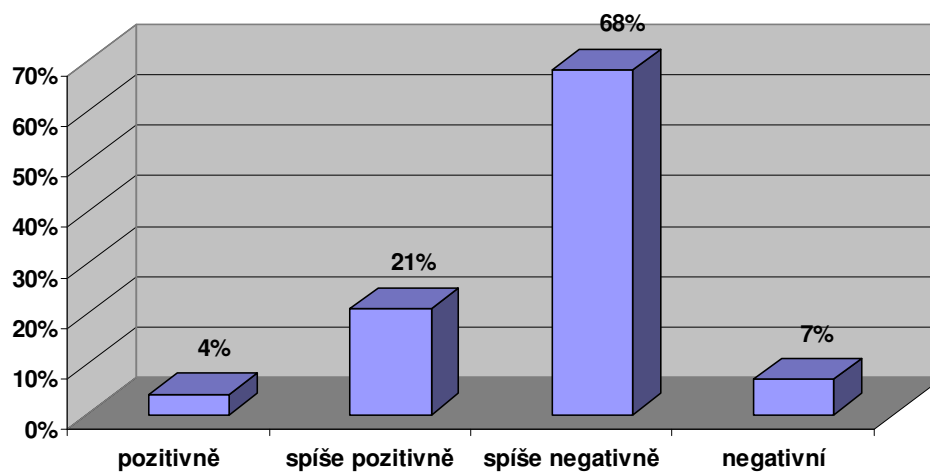
Graf č. 14

Z uvedených údajů jasně plyne, že u více než poloviny respondentů převažuje odmítavé stanovisko k rostoucímu počtu jiných etnik a ras v ČR (51 %). 16 % respondentů považuje situaci dokonce za velmi nepříznivou a 29 % neví, jak se k tomuto stavu vyjádřit. Jen nepatrné procento respondentů považuje tento stav za spíše příznivý.

Otázka č. 15: Informace médií o příslušnících jiných etnik a ras

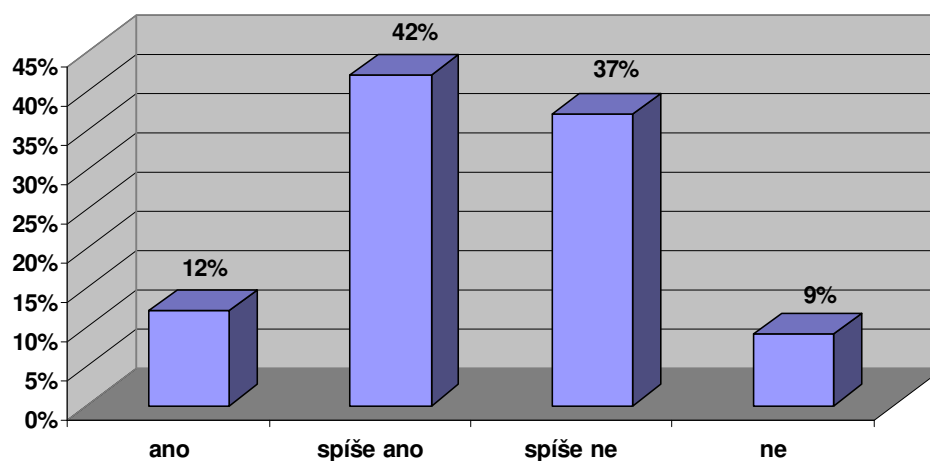
Graf č. 15

Otázka č. 15 je zaměřena na média a způsobu informování veřejnosti o příslušnících jiných etnik a ras. 68 % respondentů si myslí, že média o těchto příslušnících informují spíše negativně, 7 % nedovedlo tuto situaci posoudit a 23 % si myslí, že média o jiných etnikách a rasách informují pozitivně nebo spíše pozitivně.

Otázka č. 16: **Myslíš si, že média jsou objektivní při zpracování tématu o jiných etnických skupinách a rasách?**

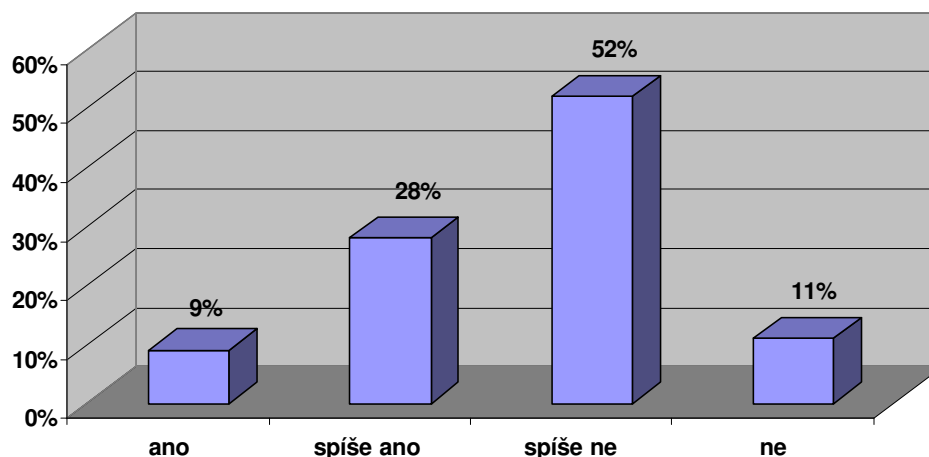
Graf č. 16

U této otázky převažují kladné odpovědi. Více než polovina respondentů vyjadřuje názor, že média jsou objektivní při zpracování tématu o jiných etnických skupinách a rasách. 42 % dotazovaných uvedlo odpověď „spíše ano“ a 12 % odpověď „ano“. U záporných odpovědí tvoří 37 % odpověď „spíše ne“ a 9 % odpověď „ne“.

Otázka č. 17: **Myslíš si, že média přispívají k začlenění jiných etnik a ras do společnosti?**

Graf č. 17

Více než polovina respondentů (52 %) vyjadřuje přesvědčení, že média spíše nepřispívají k začlenění jiných etnik a ras do společnosti a 11 % respondentů si myslí, že média v této problematice nepřispívají vůbec. Zcela kladně odpovědělo 9 % dotázaných a 28 % uvedlo, že média spíše přispívají k začlenění těchto menšin do společnosti.

5.2 Třídění druhého stupně

Ve druhém stupni třídění porovnávám odpovědi respondentů kombinací vybraných otázek dotazníku, pomocí kterých se snažím upřesnit odpovědi na výzkumné otázky.

➤ První soubor otázek se orientuje na rozdílné postoje dívek a chlapců.

Mého výzkumu se zúčastnilo 90 žáků a studentů, z toho 36 chlapců a 54 dívek. Vzorek chlapců a dívek není v poměru, soubory tedy nejsou stejné a převládá počet děvčat.

Postoj dospívajících k bydlení jiných etnik a ras v sousedství

Otázka č. 9	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Chlapci	17	19	36
Dívky	19	35	54
Celkem	43	47	90

Tabulka č. 1 Postoj dospívajících k bydlení jiných etnik a ras v sousedství

Z uvedené tabulky je patrné odlišný postoj chlapců a dívek k výskytu jiných etnik a ras v sousedství. Dívky ukazují o něco tolerantnější tvář než chlapci. Dívkám by sousedství jiných etnik a ras nevadilo v 65 %, zatímco chlapcům jen v 53 %.

Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole

Otázka č. 10	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Chlapci	2	34	36
Dívky	5	49	54
Celkem	9	81	90

Tabulka č. 2 Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole

Podobnost v odpovědích chlapců a dívek nalezneme v otázce, která zjišťuje postoj k učitelům jiného etnika či rasy. Chlapcům by takový učitel nevadil v 94 % a dívkám v 91 %.

Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

Otázka č. 11	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Chlapci	8	28	36
Dívky	6	48	54
Celkem	9	81	90

Tabulka č. 3 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

V otázce, jestli by dospívajícím vadilo, kdyby školu navštěvovalo více učitelů jiného etnika či rasy, ukazují opět děvčata více tolerance. Chlapcům by více studentů jiných etnik a ras na škole vadilo ve 22 %, zatímco dívkám jen ve 12 %.

Možnost získání zaměstnání pro jiné rasy a etnické skupiny

Otázka č. 13	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Nevím	Celkem
Chlapci	23	6	3	0	4	36
Dívky	33	17	0	1	3	54
Celkem	56	23	3	1	7	90

Tabulka č. 4 Možnost získání zaměstnání pro jiné rasy a etnické skupiny

U otázky, zda by jiné etnické skupiny a rasy měli možnost získat stejné vzdělání jako všichni ostatní značně převažují u obou pohlaví kladné odpovědi. Dívky jsou rozhodně pro v 61 % a u chlapců je to 63 %.

➤ Druhý soubor tabulek ukazuje, jak prostředí bydliště ovlivňuje postoje dospívajících

35 dospívajících z celkového počtu respondentů uvedlo, že v jejich sousedství bydlí rodina či osoby jiného etnika nebo rasy. Nejčastěji se jedná o Romy a Vietnamce.

Sousedství jiných etnik a ras

Otázka. č. 1/9	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Sousedství jiné rasy či etnika	14	21	35

Tabulka č. 5 Sousedství jiných etnik a ras

40 % respondentů, kteří žijí v sousedství s jinými etniky a rasami uvedlo, že jim toto sousedství vadí. V nejvyšší míře se jedná o romské etnikum.

Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

Otázka. č. 1/11	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Sousedství jiné rasy či etnika	7	28	35

Tabulka č. 6 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

Žáci a studenti, kteří žijí v sousedství s jinými etniky a rasami, zaujímají v 80 % kladný postoj ke studentům jiné rasy či etnika a tito studenti jim ve škole nevadí.

- **Třetí soubor tabulek ukazuje, jak negativní zkušenost s vrstevníky jiných etnik či ras ovlivňuje postoje dospívajících.**

Na otázku, zda měli někdy konflikt nebo negativní zkušenost s vrstevníkem jiného etnika či rasy odpovědělo kladně 33 respondentů, tedy 37 % z celkového počtu dotazovaných.

Sousedství jiných etnik a ras

Ot. č. 6,8/9	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Negativní zkušenost nebo konflikt	19	14	33

Tabulka č. 7 Sousedství jiných etnik a ras

58 % dotázaných, kteří měli konflikt nebo nějakou negativní zkušenost s vrstevníkem jiného etnika či rasy, by vadilo, kdyby v jejich okolí bydlely osoby jiných etnik a ras.

Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole

Otázka. č. 6,8/10	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Negativní zkušenost nebo konflikt	4	29	33

Tabulka č. 8 Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole

Jen 12 % z celkového počtu osob s negativní zkušeností či konfliktem s vrstevníky jiných etnik a ras by vadil učitel jiné rasy či etnika.

Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

Otázka. č. 6,8/11	Vadilo	Nevadilo	Celkem
Negativní zkušenost nebo konflikt	9	24	33

Tabulka č. 9 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika

Respondenti s konfliktem či negativní zkušeností s vrstevníkem jiné rasy či etnika v 73 % uvedli, že by jim nevadilo, kdyby školu navštěvovalo více studentů jiných etnik a ras. Jen 27 % dotázaných by tato situace vadila.

Postoj k rostoucímu počtu osob jiných etnik a ras v ČR

Otázka č. 6,8/14	velmi příznivý	spíše příznivý	spíše nepříznivý	velmi nepříznivý	nevím
Negativní zkušenost nebo konflikt	0	3	17	6	7

Tabulka č. 10 Postoj k rostoucímu počtu osob jiných etnik a ras v ČR

U respondentů, kteří mají nějakou konfliktní nebo negativní zkušenost, je postoj k rostoucímu počtu osob jiných etnik a ras v ČR spíše nepříznivý. Procentuelní vyjádření 46 % můžeme srovnat s celkovým vyjádřením všech respondentů, což činí 51 %.

5.3 Interpretace výsledků

Cílem mé bakalářské práce „Postoj dospívajících k vrstevníkům jiných etnik a ras“ bylo zjistit, jak prostředí, ve kterém dnešní děti a mládež vyrůstají a žijí, ovlivňuje jejich postoj k vrstevníkům jiných etnik a ras. Snažila jsem se zjistit, v jakém multikulturním prostředí vyrůstají, co je v jejich názorech a postojích ovlivňuje, jak se dívají na přístup médií k této problematice.

Výsledky mého výzkumu odpovídají i na následující výzkumné otázky:

- Jak často a v jaké míře se setkávají dospívající se svými vrstevníky jiných etnik a ras?

- Je postoj dospívajících ovlivněn negativní zkušeností s vrstevníkem jiného etnika či rasy?
- Existují rozdíly v postojích chlapců a dívek?
- Jak podle dospívajících působí média na začlenění příslušníků jiných etnik a ras do společnosti?

Z výsledků mého výzkumu vyplývá tedy následující.

Dnešní děti a mládež se setkávají s příslušníky jiných etnik a ras nejen ve škole a ve třídě, ale i ve svém volném čase či v okolí bydliště. V každé třídě se má zastoupení minimálně jeden příslušník jiného etnika či rasy. 17 % respondentů uvedlo, že v jejich okolí žije romské etnikum, což ovlivnilo jejich postoje k tomuto etniku. 40 % dotázaných, kteří žijí v sousedství s příslušníky jiných etnik a ras uvedlo, že jim toto sousedství vadí. Jako nejčastěji zmiňované etnikum uvádějí Romy. Stejný vzorek respondentů ale v 80ti % uvádí, že jim nevadí studenti jiných etnik a ras na škole.

Jako etnika se kterými se dospívající setkávají nejčastěji uvádějí Vietnamce (44 %) a Romy (25 %). Mezi nejvíce kamarádské označili respondenti v 19 % černochoy. Nejčastější důvod tohoto prvenství byl udáván jejich smysl pro humor. Na dalších místech se umístili Mongolci a Romové. Co se týče rómského etnika, 7 % z celkového počtu respondentů uvedlo, že má kamaráda Roma a 10 % má pozitivní zkušenost s příslušníkem rómského etnika.

Ukázalo se, že negativní zkušenost nebo konflikt s příslušníkem jiné rasy či etnika (37 %) u většiny respondentů nevedla ke změně postojů ke svým spolužákům či učitelům jiných etnik a ras. Nemůžeme ani říct, že by negativní či konfliktní situace ovlivnila pohled dospívajících na rostoucí počet osob jiných etnik a ras v ČR. Poměr odpovědí lze srovnat s odpověďmi všech respondentů, kteří vidí tuto situaci jako spíše nepříznivou. V 58 % však dospívající uvedli, že by jim etnikum, se kterým mělo konflikt či negativní zkušenost vadilo v sousedství. Jako nejvíce problémové etnikum uvádějí Romy, se kterými měli i nejvíce konfliktních či negativních situací. V této souvislosti může jít o postoj způsobený negativními zkušenostmi s tímto etnikem nebo také o běžný případ stereotypního myšlení, kdy jsou Romové automaticky uváděni jako problémové etnikum.

Z výzkumu tedy vyplývá, že žáci nejsou negativní či konfliktní situací s příslušníkem jiného etnika nebo rasy ovlivněni ve vztahu k jednotlivci (spolužákovi, učiteli), ale etniku či rase jako celku.

U postojů chlapců a dívek neexistují markantnější rozdíly. U dívek ale můžeme vidět o něco tolerantnější postoje než u chlapců. V celkovém hodnocení, však rozdíl není velký.

V otázkách, které zkoumaly, jak informace v médiích o problematice jiných etnik a ras působí na dospívající, převažují spíše záporné a negativní odpovědi. Respondenti uvádí, že média informují o příslušnících jiných etnik a ras spíše negativně (68 %) a spíše nepřispívají k jejich začlenění do společnosti (52 %), ale média jsou objektivní (12 %) nebo spíše objektivní (42 %) při zpracování tématu o jiných etnických skupinách a rasách. Z těchto výsledků můžeme vyvodit, že dospívající jsou si vědomi spíše negativního přístupu médií, ale většina si myslí, že jejich prezentace je objektivní.

Celkově z výzkumu vyplývá, že dospívající ve větší míře přijímají své spolužáky jako své vrstevníky a kamarády. Pokud se u nich objevují předsudky, vztahují je k rase či etniku jako celku, ale ne k jednotlivcům jiných etnik a ras, se kterými jsou v každodenním kontaktu.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se zabývala výzkumem postojů dospívajících vůči jejich vrstevníkům jiných etnik a ras. Zaměřila jsem se především na to, jak působí prostředí, ve kterém žijí a vyrůstají, na vývoj jejich postojů. Provedený výzkum ukázal, že žáci jsou do jisté míry ovlivněni sousedstvím jiných etnik či negativní zkušeností, kterou měli se svým vrstevníkem jiného etnika či rasy. Nemůžeme ale říct, že by tyto skutečnosti prohlubovaly jejich předsudky vůči spolužákům jiných etnik a ras. Spíše je tyto zkušenosti vedou ke změně postojů k jinému etniku či rase jako celku.

Z výzkumu vyplývá, že převažuje spíše odmítavé stanovisko k rostoucímu počtu cizinců v České republice. Ukazuje se, že etnické otevírání české společnosti vnímají čeští studenti spíše nepříznivě. Na základě výzkumu lze dále konstatovat, že studenti podporují rovnost příležitosti ve vzdělání pro jiná etnika a rasy. Tato podpora mírně klesá u rovnosti příležitostí získat stejné zaměstnání.

Na obraz etnických menšin má podíl i vliv médií, kdy jsou příslušníci odlišných etnik dávání do spojitosti s negativními vlivy a kriminalitou. Je nutno však podotknout, že v poslední době se i média snaží seznamovat své čtenáře a diváky s rozdílnými kulturami a hodnotami jiných etnik a ras žijících na území České republiky a tím napomoci k lepší informovanosti obyvatelstva.

Kromě pozitivního vlivu rodiny by se na prohlubování tolerantního přístupu studentů měla podílet hlavně škola, kde studenti tráví značnou část svého dospívání. Člověk si v této době formuje a utváří své osobní názory a postoje, se kterými pak většinou žije po zbytek života. Dospívající dovedou velmi otevřeně a vstřícně přijímat nové hodnoty, názory, nemají zábrany vidět svět kolem sebe z různých úhlů a pohledů. Jsou tolerantnější k přijímání odlišností, které s sebou jiné kultury přinášejí.

Nejlepší cestou je být dobrým příkladem dětem a mládeži v rodině i ve škole. Předsudky vzniklé v tomto období jsou později těžko odstranitelné. Děti a dospívající mládež bychom měli vést k ujasnění vlastních názorů vůči jiným etnikům a rasám, vychovávat je k toleranci a tak předcházet etnickým a rasovým předsudkům

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
- [2] BURYÁNEK, J., a kol. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Člověk v tísni, 2002. ISBN 80-7106-614-1.
- [3] Český statistický úřad. *Cizinci v České republice*. [online]. [cit. 2008-03-15].
Dostupné na:
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_pocet_cizincu-popis_aktualniho_vyvoje
- [4] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- [5] HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-763-9.
- [6] HLADÍK, J. *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)*. Zlín: UTB, 2006. ISBN 80-7318-424-9.
- [7] KLVAČOVÁ, P. – BITRICH, T. Jak se (ne)píše o cizincích. In: *Nečitelní cizinci*. Praha: Multikulturní centrum, 2003. ISBN 80-239-1137-6.
- [8] NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: UP, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
- [9] NĚMEČKOVÁ, I. *My a ti druzí*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2003. ISBN 80-239-2099-5.
- [10] PRUDKÝ, L. *Přináležitost k národu, vztahy k jiným národnostem a k cizincům v České republice*. Brno: Cerm, 2004. ISBN 80-7204-359-5.
- [11] PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.
- [12] PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-866-2.
- [13] PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

- [14] ŠATAVA, L. *Národnostní menšiny v Evropě*. Praha: Ivo Železný, 1994. ISBN 80–7116–375-9.
- [15] ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80–7178–285-8.
- [16] ŠIROŇOVÁ, T. Děti a mládež a výchova k toleranci. In: ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80–7178–285-8.
- [17] *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Bydlí v tvém okolí rodina nebo osoby jiného etnika či rasy?.....	29
Graf č. 2: Máš kamaráda (kamarádku) jiného etnika či rasy?.....	30
Graf č. 3: Navštěvují tuto školu studenti jiné rasy nebo etnika?.....	30
Graf č. 4: Kde se nejvíce setkáváš s vrstevníky jiných etnik a ras?.....	31
Graf č. 5: Se kterými příslušníky jiných etnik a ras se setkáváš nejčastěji?.....	31
Graf č. 6: Měl(a) jsi někdy konflikt s vrstevníkem jiného etnika nebo rasy?.....	32
Graf č. 7: Máš nějakou pozitivní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?.....	32
Graf č. 8: Máš nějakou negativní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?.....	33
Graf č. 9: Vadilo by ti, kdyby v sousedství bydlely osoby jiných etnik a ras?.....	34
Graf č.10: Vadilo by ti, kdyby ve vaší škole vyučovalo více učitelů jiného etnika či rasy?.....	34
Graf č. 11: Vadilo by ti, kdyby školu navštěvovalo více studentů jiných etnik a ras?.....	35
Graf č. 12: Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat vzdělání jako všichni ostatní?.....	35
Graf č. 13: Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat zaměstnání jako všichni ostatní?.....	36
Graf č. 14: Rostoucí počet osob jiných etnik a ras v ČR	37
Graf č. 15: Informace médií o příslušnících jiných etnik a ras.....	37
Graf č. 16: Myslíš si, že média jsou objektivní při zpracování tématu o jiných etnických skupinách a rasách?.....	38
Graf č. 17: Myslíš si, že média přispívají k začlenění jiných etnik a ras do společnosti?....	39

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Vývoj počtu trvale nebo dlouhodobě usazených cizinců.....	25
Obr. 2. 5 nejčetnějších státních občanství cizinců v ČR.....	25

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Postoj dospívajících k bydlení jiných etnik a ras v sousedství	40
Tabulka č. 2 Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole	40
Tabulka č. 3 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika	40
Tabulka č. 4 Možnost získání zaměstnání pro jiné rasy a etnické skupiny.....	41
Tabulka č. 5 Sousedství jiných etnik a ras	41
Tabulka č. 6 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika	42
Tabulka č. 7 Sousedství jiných etnik a ras	42
Tabulka č. 8 Postoj k učitelům jiného etnika či rasy ve škole	42
Tabulka č. 9 Postoj ke studentům jiné rasy či etnika	43
Tabulka č. 10 Postoj k rostoucímu počtu osob jiných etnik a ras v ČR	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení žáci a studenti,

tento dotazník slouží jako podklad pro mou bakalářskou práci na téma „Postoj dospívajících k vrstevníkům jiných etnik a ras“. Označte prosím jednu z možných odpovědí, která je vám nejbližší nebo vepište vaši odpověď. Děkuji Vám za čas věnovaný tomuto dotazníku.

Hana Kozmínová

Věk:

Pohlaví: muž žena

Škola: ZŠ SŠ Gymnázium

1. Bydlí v tvém okolí rodina či osoby jiného etnika či rasy (např. Romové, Vietnamci, apod.)?

a) Ano. Které? (doplňte)

b) Ne

2. Máš kamaráda (kamarádku) jiného etnika či rasy (např. Ukrajince, Roma, černocho, apod.)?

a) Ano. Které? (doplňte)

b) Ne

3. Navštěvují tuto školu studenti jiné rasy nebo etnika?

a) Ano. Které? (doplňte)

b) Ne

4. Kde se nejvíce setkáváš s vrstevníky jiných etnik a ras?

- a) Ve škole
- b) V zájmových aktivitách (např. pohybové a jazykové kurzy, apod.)
- c) Ve volném čase (kino, diskotéka, apod.)
- d) Jinde (doplňte)
- e) Nikde

5. Se kterými příslušníky jiných etnik či ras setkáváš nejčastěji?

.....

6. Měl(a) jsi někdy konflikt s vrstevníkem jiného etnika nebo rasy?

- a) Ano. Které? (doplňte)
- b) Ne

7. Máš nějakou pozitivní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?

- a) Ano. Které? (doplňte)
- b) Ne

8. Máš nějakou negativní zkušenost s člověkem jiného etnika nebo rasy?

- a) Ano. Které? (doplňte)
- b) Ne

9. Vadilo by ti, kdyby v sousedství bydlely osoby jiných etnik a ras?

- a) Ano. Které? (doplňte)
- b) Ne

10. Vadilo by ti, kdyby ve vaší škole vyučovalo více učitelů jiného etnika či rasy?

- a) Ano. Které? (doplňte)
- b) Ne, nevadilo

11. Vadilo by ti, kdyby školu navštěvovalo více studentů jiných etnik a ras?

- a) Ano. Které?..... (doplňte)
- b) Ne, nevadilo

12. Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat vzdělání jako všichni ostatní?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne
- e) Nevím

13. Měly by mít jiné rasy a etnické skupiny možnost získat zaměstnání jako všichni ostatní?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne
- e) Nevím

14. Rostoucí počet osob jiných etnik a ras v ČR považují za:

- a) velmi příznivý
- b) spíše příznivý

- c) spíše nepříznivý
- d) velmi nepříznivý
- e) nevím, neumím posoudit

15. Myslíš si, že média informují o příslušnicích jiných etnik a ras

- a) pozitivně
- b) spíše pozitivně
- c) spíše negativně
- d) negativně

16. Myslíš si, že média jsou objektivní při zpracování tématu o jiných etnických skupinách a rasách?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

17. Myslíš si, že média přispívají k začlenění jiných etnik a ras do společnosti?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne